

A BIHARI MÚZEUM
ÉVKÖNYVE

XXVIII.

BIHARI MÚZEUM
BERETTYÓÚJFALU

BERETTYÓÚJFALU, 2023

A kötetet szerkesztette

Török Péter

A kötetet lektorálta

Dr. Gulyás László Szabolcs, dr. Szilágyi Zsolt, Török Péter

Korrektúra

Kiss Tamás

Fordítás

Bálint Ágnes

Technikai szerkesztés

Szűcs Endre

Felelős kiadó

Berettyó Kulturális Központ

Felelős vezető

Kállai Irén

A kötet megjelenését támogatta

Az NKA Múzeumok Kollégiuma
209188/34. azonosítószámú pályázata

Nemzeti Kulturális Alap

és az NKA Magyar Génius Program Ideiglenes Kollégiuma
650132/00014. azonosítószámú pályázata

HU ISSN 0133-7653

Nyomdai munkálatok: Kapitális Kft., Debrecen
Felelős vezető: ifj. Kapusi József ügyvezető

TARTALOM

CONTENTS

TÖRTÉNELEM

- 7** **Majláthné Sipos Csilla**
A bihari árterek gazdálkodási és tájhasználati formái a középkortól a 19. századig
Farming and land use patterns in the floodplains of Bihar from the Middle Ages to the 19th century

- 35** **Szőke Richárd Rajmond**
Az újfalui tizenegyek
Két levél a Berettyóújfalui Sport Egylet vezetőségétől
The history of the Újfalú elevenek, 1911–1944.
Two letters from the leaders of the Berettyóújfalú Sports Club

- 59** **Tóth Miklós**
Egy 15. századi bihari falu és a budai jog
Rév „mezőváros” története a Zsigmond-korban
A 15th-century village of Bihar and the Law of Buda:
The history of Rév “market town” in the Age of Sigismund

HELYTÖRTÉNET

- 83** **Czégé Réka**
Társadalmi mobilitás a síron túl
Social mobility beyond the grave

115

Csarkó Imre

Legendából valóság

A Berettyóújfalu és környéki táncok kutatásának története és a helyi néptáncoktatás kezdetei

The legend has become reality

The research history of the dances of Berettyóújfalu and the surrounding area and the beginnings of local folk dance education

ÚJRAKÖZLÉS

143

Tardy György

Berettyóújfalu keletkezése, története és fejlődése. Berettyóújfalu, 1937.

A szöveget gondozta, jegyzetekkel ellátta, a bevezető tanulmányt írta:

Mezei Milán – Szőke Richárd Rajmond – Török Péter

The origins, history, and development of Berettyóújfalu.

Berettyóújfalu, 1937. Text edited and annotated by, and introduction written by: Milán Mezei, Richárd Rajmond Szőke, and Péter Török

MUZEOLÓGIA

185

Török Péter

Mi jöhet még?

Beszámoló a Bihari Múzeum 2022. évi tevékenységéről

What's next?

Bihari Museum in 2022: Overview of activities

Czégé Réka

Társadalmi mobilitás a síron túl

Titkolózik, nem szól egy szót sem, nem tudunk meg semmit tőle, vagyis „hallgat, mint a sír” – szoktuk mondani. Elgondolkodtunk-e már valaha azon, mennyire találó ez a kijelentés? Vizsgálódjunk kicsit más szemszögből: Bár sokan nem gondolnák, de a temető beszél hozzánk. Jeleket, információkat olvashatunk le csupán a benne levő sírokról. Utcái, parcellái mesélnek a település lakosságáról vagy akár társadalmi rétegeiről is. E tanulmány központi szerepében Nagyszalonta mai és egykoron létező temetői állnak, a fenti problémafelvetések tükrében.

Bevezető

Az idők folyamán az ember viszonya a temetőhöz és a halálhoz változó volt. Nemcsak koronként, hanem vallásonként és kultúránként is más és más viszonyulási módot fedezhetünk fel. A modern kor társadalma számára egyre elfogadottabb, hogy a temetőt és a hozzá kapcsolódó elmúlást tabuként kezeljük.¹ Negatív érzéseket, gyakran akár félelmet társítunk hozzá. Jung szerint ennek oka a modern ember ingadozó hitrendszerében keresendő, amely ezáltal nem stabil, így például a klasszikus vallási hitrendszerek meggyőződéseivel ellentétben az elmúlás mára már egyet jelent a teljes megsemmisüléssel.² Junghoz hasonlóan Kunt Ernő is az elidegenedésben keresi a halálfélelem, illetve a halál tabusításának okát. Lényeges különbség viszont, hogy amíg Jung a vallástól, addig Kunt a természettől való elszakadásban látja ennek gyökerét. Szerinte az ember a technológia fejlődésével egyre távolabb került a természettől, ezáltal sokan, *„akik nincsenek közvetlen kapcsolatban a természettel [...], nincsenek rákényszerülve élet és halál személyes*

¹ Kucsera 2022.

² Jung 2022. 11–47.

értékelésére, felismerésére. Ezeknek halálképe tisztázatlan, az elmúláshoz való viszonyuk rendezetlen. Ezért állandó és megoldatlan konfliktusbelyezetben élnek.”³ A halál tükrében című művében fejti ki, hogy modern korunk világképében ennek fényében a halál immár tabuvá vált.

Mivel a halálról, a temetésről többek között a fent említett tényezők által ma már nem szívesen beszélünk, sajnos a kultúránkból is lassan-lassan elkezd kikopni az ehhez köthető tudáshalmaz. Ez igazán nagy kár, hiszen a „*Hallgat, mint a sír.*” szólásunkkal ellentétben a temető és a benne levő nyughelyek igen is beszédesekek. Az értő szem számára ez a hely egy igazi kincsesbánya, mely telis-tele van érdekes információval. Kunt Ernő kutatásai alapján a temető egy egész kódrendszer, amely vizuálisan dekódolható.⁴ Ha rendelkezünk a dekódoláshoz szükséges tudással, akkor meg tudjuk állapítani a temetőhöz tartozó élő település szerkezetét, valamint társadalmi, gazdasági és kulturális mechanizmusait.⁵ A sírkövekről leolvashatjuk az elhunyt nemét, korát, sőt, sok esetben a vallási hovatartozását is. Ezt a kőbe vésett vallási szimbólumok jelzik, úgy, mint a kereszt a katolikus, a szomorúfűz a református felekezethez tartozást, stb. Nem ritka az sem, hogy a sír megmutatja az elhunyt vagyoni helyzetét, társadalmi hovatartozását (erre utalhat a fejfá anyaga, formája, felirata), a foglalkozását (a név alatt szokták feltüntetni) és a rangját (báró, gróf, stb.).⁶ Többnyelvű, multikulturális környezetben a sírfeliratok jelezhetik még, hogy az ott nyugvók esetében „*eredetileg a család milyen nyelvű (nemzetiségű) volt. A családnevek is lehetnek jelzésértékűek, de a keresztnév és ennek helyesírása sokkal inkább utal arra, hogy az ott nyugvó személy milyen nyelvűnek vallotta magát.*”⁷

A temető az élő település tükörképe,⁸ így ennek mintájára meghatározható a központja is. Ezt a központi szerepet gyakran a templom vagy a kápolna töltötte be. Ha ilyen szakrális épületek nem voltak a temetőben, akkor a helyüket a főbejárat,

³ Kunt 1981. 18.

⁴ Kunt 1975. 479.

⁵ Magyarai 2016. 277.

⁶ Dukrét 1999. 131.

⁷ Magyarai 2017. 160.

⁸ Magyarai 2017. 159.

a temető kapuja és a hozzá tartozó főút vette át. A rangosabb, elismertebb emberek ide temették, majd ahogy lejjebb haladunk a társadalmi ranglétrán, úgy kerültek egyre távolabb innen a sírhelyek is.⁹ Ez a társadalmi megosztottság a temetőben egyes területeken egyenesen azt eredményezte, hogy a szegényeknek, illetve a különböző felekezetekhez tartozóknak külön temetőjük volt.¹⁰

Az idő haladtával valamennyire temető képe, valamint struktúrája is alakulni kezdett: „A XVIII. század vége óta megnyílt temetőket az előre megtervezett, egymásra merőleges utakkal felosztott sírmezők jellemzik. A sírok itt már nem az égtájhoz, hanem az utakhoz igazodnak. Különösen a temetőkapu környéke és a főút menti területek számítanak megkülönböztetett fontosságú, központi temetkezőhelynek.”¹¹

Jelen kutatásom kiindulópontját a fenti idézet adja. A következő kérdésekre keresem a választ: (a) Fellelhető-e a rangot jelölő temetkezési forma a nagyszalontai temetőben? (b) Ha fellelhető, akkor csak a régebbi vagy az újabb sírok esetében is? (c) A Nagyszalontán elismert emberek megőrzik-e az őket megillető társadalmi rangot haláluk után is?

Kutatási alap

Kutatásom terepe a Nagyszalontán található egyetlen fennmaradt és még ma is működő „új” vagy más néven „Aradi úti” temető, melyet 1917. április 1-én nyitottak meg.¹² A terület tulajdonosa a város önkormányzata. A településen évtizedek óta egyetlen temetkezési vállalat üzemelt, név szerint a Gyulai Pompe Funebre (magyarul: Gyulai Temetkezési Vállalat). E mellett csak az utóbbi pár évben jelent meg egy új cég, a La Capela, melynek fő székhelye Nagyváradon található. Ezen vállalatok egy-egy friss temetkezés alkalmával már pontosan feljegyzik az új sírok helyét, parcellaszámát. Ennek ellenére a jelenlegi temetőről nincs részletes térkép, sem olyan teljes nyilvántartás, amelyet a temető 1917-es megnyitása

⁹ Kunt 1975. 477.

¹⁰ Kunt 2005.

¹¹ Kunt 1983. 21.

¹² Székely 1917. 1.

óta vezetnek. Az utóbbi években sok sírt, sőt, egész részlegeket számoltak fel, s emiatt azt sem tudni, hogy mára pontosan hány személy lehet itt eltemetve. Erre vonatkozólag mindössze egy majdnem 10 éves adat áll rendelkezésünkre. Dánielisz Endre, Nagyszalonta helytörténésze, 2013-ban megközelítőleg 25 000-re tette az Aradi úti temető lakóinak - ahogyan ő nevezte – számát.¹³ Eme összes sír feltérképezésére jelen tanulmány nem vállalkozhat, viszont rendelkezésemre áll két szűkebb nyilvántartás, mely alapján elindulhatok. 2019. december 19-én, illetve 2019. június 28-án a nagyszalontai Helyi Tanács kiadott egy-egy olyan dokumentumot, melyek sírokat, sírkerteket, valamint kriptákat sorolnak fel.¹⁴ A tanács szavazata által ezeket a nyughelyeket védett műemlékként kezelik. Ezzel párhuzamosan az ebben eltemetett személyek ingyenesen, úgymond bérelhetik a sírhelyet, valamint ezek karbantartására is a Polgármesteri Hivatal ügyel. A júniusi határozaton a magyar hősök sírkertje, a magyar hősök temetője, a román hősök nyughelye és a szovjet harcosok temetője áll. A decemberi jegyzékre olyan, a nagyszalontai közösség által elismert személyek nevei kerülhettek fel, akik haláluk előtt fontos szerepet töltöttek be Nagyszalonta települése, története és lakossága életében.¹⁵ Ez a nyilvántartás a következőképp épül fel: 20 darab magánsír, 2 darab családi síregyüttes, 2 darab családi kriptá, 4 darab sírkert – továbbiakban elsődlegesen ezt a felsorolást használom a tanulmányhoz.¹⁶

A Helyi Tanács által kiadott decemberi lista nemcsak azért nyújt tökéletes alapot a kutatáshoz, mert erre csak a társadalmilag elismert személyek kerülhettek fel, hanem mert időben is igen széles skálán mozog. A benne található legrégebbi elhalálzási dátum 1865-ös, mely Szél Kálmánné Arany Julianna nevéhez köthető. Ő a nagyszalontai költő, Arany János lánya volt. Az összeírásban legutoljára rögzített név Domján Sándor képzőművészé, aki 2017-ben halálozott el.

¹³ Dánielisz 2013. 101.

¹⁴ HCLMS nr. 257., ANEXA nr. 1, 2019. december 12. és HCLMS nr. 108., ANEXA nr. 4, 2019. június 28.

¹⁵ Helyi Tanács Névsora.

¹⁶ HCLMS nr. 257., ANEXA nr. 1, 2019. december 12.

Kutatásom fontos pontja, hogy a nagyszalontai „új temető” csak 1917-ben nyitotta meg kapuit.¹⁷ A városban rengeteg temető működött, különböző időintervallumokban. Amikor az aradi úti sírkertet megnyitották, a fontosabb elhunytakat a város vagy a tehetősebb rokonság exhumáltatta és átszállította az új temetőbe. Bordás László nagyszalontai helytörténet-kutató szerint ily módon kerültek át az úgynevezett „nagy” vagy más néven „Vasút-utcai” temetőből Kenyeres Gyula, Arany Julianna, illetve Lovassy László hamvai az új temetőbe.¹⁸ Ezen információk által alkalmam nyílt megvizsgálni új, régi és még a temetőnél is régebbi sírokat.

A következőkben ismertetem a Helyi Tanács által kiadott névsort, melyet kiegészítettem a fontosabb információkkal az elhunytakról és nyughelyeikről:

1. *Szél Kálmánné, Arany Julianna*: Nagyszalonta, 1841. augusztus 9. – Nagyszalonta, 1865. december 28. Arany János lánya, valamint Szél Kálmán nagyszalontai lelkész első felesége. Vele közös sírkertben találjuk Kenyeres Gyula sírkövét is, ki igen fiatalon, mindössze 5 évesen hunyt el (1847. február 14. – 1852. december 21.). Az ő édesapja az egykori szalontai főbíró, Kenyeres János, ki jó kapcsolatot ápolt Arany Jánossal.¹⁹ (1. kép)
2. *Balogh László*: Nagyszalonta, 1848. július 17. – Nagyszalonta, 1902. november 23. Jogász, politikus, országgyűlési képviselő. Az iskolát előbb Nagyszalontán kezdte, majd jogi tanulmányait Debrecenben, Pozsonyban, Kassán és Nagyváradon végezte. „Bihar megye tiszteletbeli esküdtje (1870–1881), Nagyszalontai járásának szolgabírája és főszolgabírája (1881–1891), majd birtokán gazdálkodott (1891–1901). A Függetlenségi és 48-as Párt országgyűlési képviselője (Nagyszalonta, 1901–1902). A Nagyszalontai Gazdakör elnöke.”²⁰ Vele egy sírkövön Balogh Kálmán (1858–1900), báró Montbach Balogh László (1890–1940), Ladányi Mária (1906–1992), valamint unokája, Montbach Ferenc (1931–1985).

¹⁷ Székely 1917. 1.

¹⁸ Bordás 1965. 20–23.

¹⁹ Dánielisz 2013. 92–93.

²⁰ Kozák 2013.

1. kép Arany Juliána

3. *Dr. Böszörményi Géza*: Gyanta, 1884. február 3. – Kolozsvár, 1912. augusztus 22.²¹ A nagyvárad református tanárképző intézet igazgatója és tanára.²² Arról nincs elérhető adat, miért temették Nagyszalontára, illetve milyen okból került fel a Helyi Tanács jegyzékére.

²¹ Böszörményi 2012.

²² *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*, 55. (1912) 35., 1912. szept. 1. 557.
https://library.hungaricana.hu/en/view/ProtestansIskolaiLap_1912/?query=nagyv%C3%A1-1rad&pg=560&layout=s (Utolsó letöltés: 2023. jún. 3.)

4. *Böszörményi Lajos*: Árpád, 1849. június 16. – Nagyszalonta, 1933. február 6. Lelkipásztor Gyantán és Kőtegyánon, majd esperes Nagyszalontán.²³ A fehér obeliszken levő sírfelirat szerint 46 éven át volt lelkésze, 14 éven át pedig esperese a nagyszalontai református egyházmegyének. A lelkészi hivatalt és az esperesi széket Szél Kálmántól, Arany János vejétől vette át.²⁴ A nagyszalontai református gyülekezet 1887. október 24-én választotta meg, majd 1888. április 25-én iktatták be. A helybeli egyházak, templomok történetét köszönhetjük neki, melyet az 1906-ban kiadott városmonográfiához jegyzett le.²⁵ Tanulmánya a középkortól indul és egészen 1606-ig öleli fel a nagyszalontai, főleg református egyháztörténetet. Emellett bemutatja a városban működő római katolikus egyházat, a baptista hitközösséget, illetve a zsidó hitközösséget is.²⁶ Kis érdekesség, hogy 1910-ben egy saját kezűleg beoltott kis eperfát küld Mikszáth Kálmánnak ajándékba, még hozzá abból az eperfának a leszármazottjából, mely valamikor Arany Jánosék udvarán „feketén bólingatott”.²⁷ Vele egy sírkövön áll neje, Jantho Laura (1853–1933) neve.
5. *Domján Sándor*: Nagyszalonta, 1952. augusztus 17. – Nagyszalonta, 2017. július 25. Fametsző képzőművész. Első művei 1965-ben készültek.²⁸ 648 különböző alkotást hagyott az utókorra, melyeket mai napig neje, Domján Klára őriz. Leginkább fa- és linómetszeteket készített, de művei között találunk akvarellképeket, pasztell, olajkép és porfestékekkel készült darabokat is. Harminc egyéni tárlata volt, illetve 19 országba jutottak el művei.²⁹ A sírkő alsó részén már kőbe vésve neje, Szabó Klára (1954–) neve, be nem fejezett évszámmal.
6. *Az Ercsey család* sírkertjében Arany János feleségének, Ercsey Juliannának rokonságát találjuk. Három nyughelyet számolunk itt. A legnagyobb, középső sírkövön a következőt olvashatjuk: Ercsey Sándorné született Nagy Karolina (meghalt 1874. október 16-án) házassága 24 évében, Ercsey Ilona (1857–1873),

²³ Pálfi 2020. 20–62.

²⁴ Dánielisz – Mikló 1992. 17.

²⁵ Koszorús – Dánielisz – Mikló 2011. 45–46.

²⁶ Böszörményi 1906. 89–117.

²⁷ Bisztray – Király 1961. 96.

²⁸ Patócs 2018.

²⁹ Balázs 2016.

Ercsey Sándor (1826–1898). Ercsey Sándor ügyvéd, irodalomtörténész, illetve Arany János sógora.³⁰ Ezen obeliszkek mindkét oldalán egy-egy igen kopott sírkő áll. A bal oldalon Ercsey Ilona (1857. június 29. – 1873. június 8.), a jobb oldalon pedig Ercsey Lajos (1855 – 1884. augusztus 20.) neve szerepel. A nagyszalontai irodalomtörténész, Dánielisz Endre feljegyzései szerint valamikor itt állt Ercsey Sándor (1826. szeptember 2. – 1898. július 23.) sírköve is, viszont ezt ma már hiába keressük.³¹ Ellenben ide került egy igen friss, 2001-es sír, melynek kövén Gyulai Ilona Babi neve szerepel. Mivel őt nem fűzte rokoni kapcsolat az Ercsey családhoz, nem tudni pontosan miért kaphatta itt meg a végső nyughelyét. (2. kép) A Magyar Nemzeti Digitális Archívum őriz egy igen korai képet erről a területről, melyen az látszik, hogy valamikor öt sírkőből állt a sírkert.³²

2. kép Az Ercsey család sírkertje

³⁰ Sáfrán 1960. 16–19.

³¹ Dánielisz 2013. 95–96.

³² Ercsey család sírkertje öt sírkővel. https://mandadb.hu/tetel/592491/Az_Ercsey_csalad_sirkertje_ot_sirkovel (Utolsó letöltés: 2023. jún. 6.)

7. *Gábor Ferenc*: Nagyszalonta, 1923. május 13. – Nagyszalonta, 2006. szeptember 6. Költő, író. Első írása 1956-ban jelent meg a nagyváradai Fáklyában, majd különböző lapokban közli verseit. 1966-tól több önálló kötetet is megjelentet, például Nyári nap, Megtisztult élet, valamint Újabb ezer év nagy idő címmel.³³ A fekete sírkövön arany betűkkel áll felesége Bagosi Erzsébet (1925–2018), valamint apósa, Bagosi Ferenc (1898–1972) és anyósa, Bagi Sára (1902–1991) neve.
8. *Lovassy László*: Nagyszalonta, 1815. május 8. – Nagyszalonta, 1892. január 6. Jogász, az országgyűlési ifjúság egyik vezére. Jogi tanulmányait Debrecenben, Késmárkon, illetve Nagyváradon végezi. Forradalmi eszméi miatt, 1836. május 2-án, mindössze 21 évesen, több társával együtt letartóztatják, és 10 év börtönre ítélik.³⁴ Ennek hatására testben és lélekben hamar megtört, elméje megzavarodott, így már 25 évesen elhagyhatta spielbergi zárkáját. Ezután pár évig kórházi kezelést kap, majd hazaköltözik Nagyszalontára, onnan pedig Erdőgyarakra.³⁵

Hárman, a katolikus egyház plébánosai egy 2×2-es, lebetonozott sírboltban vannak elhelyezve. Itt nyugszanak:

9. *Vitkovszky Flórián*: 1842–1924. Aranymiséés első plébános,³⁶ valamint a nagyszalontai Szent István római katolikus templom első plébánosa.³⁷
10. *Bakator József*: Szarvas, 1886. – Nagyszalonta, 1937. Esperes – plébános, a nagyszalontai Szent István római katolikus templom papja.³⁸ 28 évig volt plébánosa a nagyszalontai katolikus egyháznak, és tevékenyen vesz részt a város kulturális életében is.³⁹

³³ Gábor Ferenc szócikk.

³⁴ MÉL.

³⁵ Dancs 1989.

³⁶ Helyi Tanács Névsora.

³⁷ Böszörményi 1906. 114.

³⁸ Helyi Tanács Névsora.

³⁹ Bakator 1937.

11. *Dr. Szabó János*: Perjámos 1906. március 6. – Nagyszalonta, 1972. Esperes – plébános, a nagyszalontai Szent István római katolikus templom papja.⁴⁰ 1929-es pappá szentelése után Gyulára kerül, 1936-ban Debrecenbe, onnan pedig 1942-ben Nagyszalontára. A városba érkezése után hamarosan vezetni kezdi a tenkei esperesi kerületet is.⁴¹
12. *A Kemény család* tagjai számára egy-egy magas fekete gránit obeliszket emeltek. A családfő, Kemény Károly (1867–1913) alapította meg Nagyszalontán az első húsfeldolgozó gyárat 1895-ben.⁴² A három obeliszk közül az ő és felesége, Lévy Gizella (1877–1927), sírköve esik legközelebb a főúthoz.⁴³ Károlynak három testvére volt: József, Vida és Sándor. Kemény Vida (1871. szeptember 2. – 1943. augusztus 28.) sírja a közelben lelhető fel, vele egy kövön Kemény Selma (1878. június 11. – 1944. április 11.) neve. Selmát nem tudni, milyen kapcsolat fűzi a családhoz, sajnos erre vonatkozó adatot nem leltünk. Mellettük nyugszik Vida fia, Kemény Arthur (1899. január 26. – 1942. szeptember 17.) és vélhetően Arthur neje, Kemény Anny, szül. Genringer (1903–1989). Kemény Károly mellett nyugszik ifjabb Kemény Károly (1891–1943), Kemény Sándor fia, illetve Kemény Manó (1873–1935). A Kemény testvérek előbb-utóbb mind foglalkozni kezdtek a családi vállalkozással, sőt, később a gyerekek, Arthur és Sándor is csatlakoztak az üzleti élethez. A cég kezdetben baromfi felvásárlásával és értékesítésével foglalkozott, majd rövid időn belül bővülni kezdett. A baromfinevelde mellett létesítettek egy húsfeldolgozó üzemet, majd később egy konzervgyárat. 1905-ben már külföldre is szállítottak, melyhez saját vasúti kocsikat használtak. A külföldi eladás annyira sikeresnek bizonyult, hogy hamarosan leányvállalatot nyitottak Drezdában. Nagyszalontán és a környező megyékben baromfifelvásárló központokat hoztak létre. Ekkorra már a telep ezer alkalmazottat tartott számon. A család nagyon jó üzleti érzékkel bevezette a „Kemény zseton”,⁴⁴ melyet a húsfeldolgozó üzemben

⁴⁰ Helyi Tanács Névsora.

⁴¹ Szabó 1973. 105–106.

⁴² Makai 2019. 37–40.

⁴³ Rugonfalvi 1940. 141.

⁴⁴ Kemény zseton.

kaphattak az alkalmazottak a teljesítményük függvényében. Minden új esztendőben ezen zsetonok alapján vették fel ismét a munkásokat, megtalálva ezzel a legjobban teljesítőket. A háború ideje alatt a céget államosítják, 1943. február 1-én veszi át a Hangya szövetkezet.⁴⁵

13. *Kiss Mihály*: Nagyszalonta, 1890. szeptember 1. – Nagyszalonta, 1981. február 3. Okleveles tervező és építészmérnök. 1977-ben emeltette saját maga és neje, Kiss Flórika (1903. július 9. – 1986.) számára a szalontai temető egyetlen szecessziós kriptáját.⁴⁶ (3. kép) Az ő tervei alapján készült el a Nagyszalonta központjában levő román és bizánci stílusú Úr mennybemenetele ortodox templom,⁴⁷ és a ma már Zilahy Lajos Művelődési Házként működő egykori Redut.⁴⁸
14. *Nagy Gyula*: 1875–1936. Szabómester, a „Nagy Gyula bérház” kétszintes szecessziós palota megrendelője és építtetője.⁴⁹ Az épület 1914-re készült el, és jelenleg védett műemlékként áll Nagyszalonta központjában. A sírkövön olvasható még neje, Köteles Juliánna (1881–1964) és fiuk, Nagy Árpád (1917–1944) neve. Árpád a II. világháború idején halt meg valahol Oroszországban – amiről a sírfelirat tájékoztat –, így őt nem Szalontán temették el, mindössze a kőbe vésett név őrzi emlékét.
15. *Nemzetes Gyula – Gyarmati Bereczky Imre*: 1842. október 13. – 1909. július 14. Nagyszalonta főbírája.⁵⁰ Egyetlen magas fekete obeliszk emelkedik az ide tartozó hat lebetonozott sírhoz, melyen több név is szerepel. A sírkő elülső oldalán fentről lefelé haladva a felirat a következő: „*Bajó Juliánna (1846–1929), Bereczky Lajos (1874–1925) és neje Patócs Juliánna (1890–1967), Balogh Lajcsika (élt 4 hónapot), Irmuska (élt 5 napot)*”.

⁴⁵ Makai 2019. 37–40.

⁴⁶ Dánielisz 2013. 98–99.

⁴⁷ Horváth 2019.

⁴⁸ Dánielisz 1999. 48–49.

⁴⁹ Dánielisz 1999. 58.

⁵⁰ Dánielisz 2003.

3. kép Kiss Mihály kriptája

16. *Mados Mihály*: Nagyszalonta, 1920. – Nagyszalonta, 2002. Tanító, középiskolai tanár, testnevelő tanár. Tanulmányait Nagyszalontán kezdte, majd a Debreceni Református Kollégium Tanítóképző Intézetében folytatta. A háborúban tett katonai szolgálata után Nagyszalontán kezdte tanítói pályáját. 1955-ben lediplomázott a Bukaresti Sporttanári Egyetemen, így egyaránt taníthatott a román és magyar tagozaton is mint sporttanár. Sikeres tanári munkásságát világosan mutatja, hogy kezei alól legalább harminc diák felnőtt korára a tornatanári hivatást választotta.⁵¹ A nevéhez kötődik több sportág megismertetése a nagyszalontaiakkal, illetve az első nagyszalontai kosárlabdacsapat megalapítása is.⁵² A sírkövön szerepel még neje, Bessenyei Eszter (1921–1999) és mások neve is, ők viszont már dátum nélkül: Varga Zoltán és neje Hadházy Irén, Varga György és neje, Szilágyi Livia, valamint gyermekeik: Gyurka és Veronka. Rájuk vonatkozó egyéb adatot nem találtunk.
17. *Mihok Matei*: 1947–2017. Közgazdász, illetve Nagyszalonta polgármestere 1990-től 1992-ig.⁵³
18. *A Pápay család* sírja három sírkövből és egy kriptából áll. A téglából kirakott kriptában helyezték örök nyugalomra Pápay Ferencet, aki 1906-ban építtette meg az első és egyetlen téglaegető kemencét Nagyszalontán.⁵⁴ Mellette találjuk nejét és hozzátartozóit. A kriptá középső tábláján ez áll „*Itt nyugszik idős Pápay Ferencz téglagyáros 1857 – 1924. és neje Mados Zsuzsánna 1862 – 1949.*” A bal oldali táblán Pápay Gyula (1889–1953), a jobb oldalon Jámbor Sándor (1908–1987) és Pápai Katalin (1927–2014) nevek. A sírokon a következők állnak: Csomós István (1879–1943) és neje, Pápay Zsuzsánna (1884–1971), Pápay József (1899–1962), Pápay László (1929–1944) és Pápay Ilona (1906–1995). Pápay Katalin (1908–1986), Pápay János (1883–1957), neje, Magyar Róza (1886–1975) és Pápay János (1910–1972). (4. kép) A rokonsági kapcsolatokról nem leltem forrást.

⁵¹ Nagy–Kakuci 2008. 147.

⁵² Helyi Tanács névsora.

⁵³ Helyi Tanács névsora.

⁵⁴ Makai 2019. 20.

4. kép A Pápay család kriptája

19. *Pelók Benedek-Ferenc*: 1943–1990. Gépészmérnök, illetve Nagyszalonta első polgármestere a rendszerváltás után.⁵⁵ A sírkövön már bevésve neje, Csordás Gabriella neve is, befejezetlen évszámmal (1947 –).
20. *Rozvány György*: Nagyszalonta, 1819. április 21. – Nagyszalonta, 1902. május 31.⁵⁶ „*Ügyvéd, 1848/49iki honvéd főhadnagy*” – áll a sírkövön – ezenkívül Nagyszalonta történetének lejegyzője és irodalomtörténeti író⁵⁷, valamint Arany gyerekkori barátja.⁵⁸ Az iskolát Aradon, Nagyváradon és Temesváron kezdte, majd jogi tanulmányait Késmárkon, illetve Debrecenben végezte. Az ügyvédi vizsgát 1840-ben tette le, Pesten. Részt vesz az 1839-es pozsonyi országgyűlésen, ahol közreműködik az Országgyűlési Tudósítások szerkesztésében.

⁵⁵ Szabó 2015. 5.

⁵⁶ MÉL.

⁵⁷ Dukrét 2005. 272.

⁵⁸ Vaderna 2020. 11.

1840-ben őt kéri fel arra, hogy a spielbergi börtönből kíséresse vissza Szalon-tára a megtört Lovassy Lászlót. A Rozvány által lejegyzett történetek és emlékiratok jól mutatják, hogy az egész nagyszalontai Rozvány család - és ugye maga György is igen szoros kapcsolatot ápolt Arany Jánossal.⁵⁹ A sírkövön szerepel neje, Ilovici Mária (1837–1918), valamint testvére, Bety Bersek n. Rozvan (1829–1908).

21. *Sándor Péter*: 1967–2005. 5 danos karatemester és tanár. 1992-ben alapította meg az első nagyszalontai karate klubot, mely a Shotokan Karate nevet viselte. Tanítványai 670 címet nyertek el országos és nemzetközi versenyeken.⁶⁰ Tiszteletére és emlékére a mai Shotokan Karate Sport Klub minden évben megszervezi a Sándor Péter Nemzetközi Emlékversenyt.⁶¹
22. *Talpoş Nicolae*: Nagyszalonta, 1962. február 19. – Madarász, 1990. február 20.⁶² Kétszeres országos bajnok ökölvívó.⁶³ Ő képviselte Romániát az 1985-ös, Magyarországon tartott Európai-bajnokságon, az 1986-os USA-beli világ-bajnokságon és az 1984-es Los Angelesi olimpián.⁶⁴ Vele egy sírkövön áll családtagjainak neve, Talpoş Nicolae (1934–2002) és Talpoş Vioara (1939–). A sírkő alatt pedig utólagosan lett egy oda elhelyezett táblába vésvé Talpoş Enikő (1965–2011) neve.
23. *Vass Zoltán*: 1941–2004. A tanács által kiadott lista szerint bokszedző, valamint a román nemzeti olimpiai csapat tagja. Neve alatt található neje, Kelemen Ilona (1948–), illetve Kelemen János (1911–1985) és felesége, Kertmegi Juliánna (1920–1993) adatai.
24. *Zilahy Lajos*: Brassó, 1849. május 2. –Nagyszalonta, 1905. december 15. Jogász, nagyszalontai királyi közjegyző. A nagyszalontai születésű Zilahy Lajos író, filmrendező és producer édesapja. A sírkövön áll még két, korán elhunyt gyermekének, Lajos Andornak és Jenőnek a neve, évszám nélkül. Fia, az

⁵⁹ Oláh-Gál 2017.

⁶⁰ Andor 2012. 19.

⁶¹ Balázs 2019.

⁶² Talpoş.

⁶³ Helyi Tanács névsora.

⁶⁴ Bihon 2014.

ugyancsak nagyszalontai születésű Zilahy Lajos, szélesebb körben ismert író, forgatókönyvíró és filmrendező.⁶⁵

A fenti névsor, mely eddig csak magánszemélyeket tartalmazott, kiegészül még négy ponttal. Ezek a következők:

25. *A magyar hősök sírkertje*. Az első világháborúban elesett katonáknak állított emlékmű. Az obeliszket Kovács Imre nagyszalontai kőfaragó készítette.⁶⁶ A kis területű sírkertet fekete vaskerítés veszi körül, közepén pedig egy fehér obeliszken a következőket olvasni: 1914-18 hőseinek / emlékére / Nagyszalonta / 1940 / 1944. Dánielisz Endre szerint 1942-ben temették itt újra az első világháborúban meghalt nagyszalontai magyar katonákat.⁶⁷ (5. kép)
26. *A magyar hősök temetője* a második világháborúban elesett nagyszalontai magyar katonáknak állít emléket. „A várost 1944 őszén foglalták el a szovjet és a szovjetekhez csatlakozó román csapatok, és a település jelentős károkat szenvedett el az összecsapásokban. A partiumi város temetőjének hősi parcellájában egyfelől annak a mintegy 74 magyar katonának állítottak emléket, akik a város védelmében folytatott csatában vesztették életüket, másfelől pedig annak a 137, név szerint ismert nagyszalontai katonának, akik a szülővárosától távol haltak hősi halált.”⁶⁸ Ezt a kis temetőt 1945-ben hozták létre. 2000-ben, az RMDSZ (Romániai Magyar Demokrata Szövetség) egy fehér obeliszket emeltetett a következő felirattal: *A II. Világháború / nagyszalontai / hőseinek / emlékére* „Nem a mi dolgunk / igazságot tenni, / A mi dolgunk csak / igazabbá lenni / Reményik”.⁶⁹ 2009. március 12-én, ugyanitt turulmadaras obeliszket állítottak a Tordai Honvéd Hagyományőrző Bizottság közreműködésével⁷⁰, majd 2021-ben egy nagyobb térrendezést követően ismét felavatták.⁷¹

⁶⁵ Kozák 2021.

⁶⁶ Dukrét 2005.

⁶⁷ Dánielisz 2013. 107–108.

⁶⁸ Átadás 2021.

⁶⁹ Dukrét 2005.

⁷⁰ Obeliszk 2009.

⁷¹ Dánielisz 2013. 107–110.

27. *A román hősök nyughelyét* a román Kommunista Párt alakította ki. Hivatalos avatása 1989. május 9-én történt meg. Ez az I. gyalogos hadosztály azon hőseinek emlékét őrzi, akik 1944 szeptemberében, Szalonta felszabadítása-kor estek el.⁷²
28. *A szovjet harcosok temetőjét* 1945-ben alakították ki, az 1944. szeptember 26. és október 4. között Nagyszalontán és környékén elesett, majd eltemetett szovjet katonák számára.⁷³

5. kép A magyar hősök sírkertje

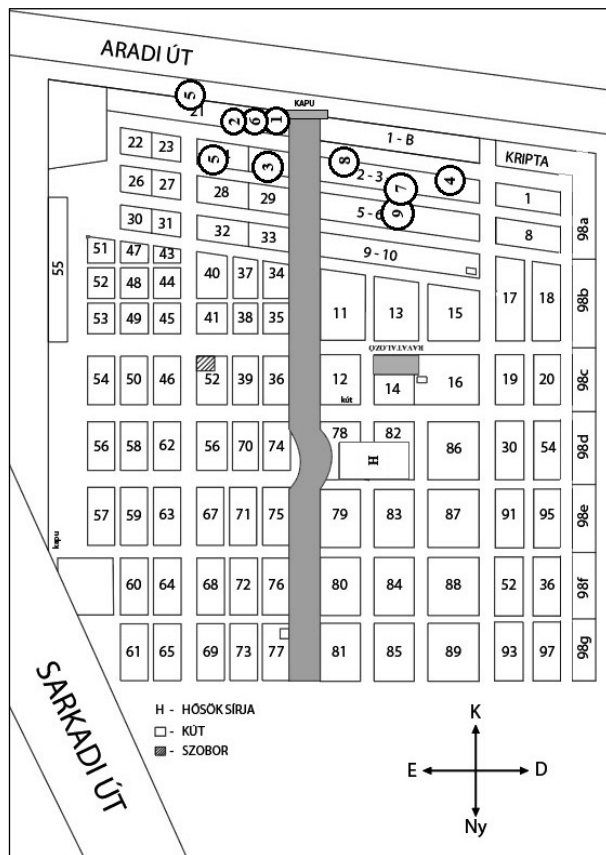
⁷² Petrache.

⁷³ Dánielisz 2013. 107–113.

Jelen kutatás kérdései a magánszemélyek sírjaihoz kapcsolódnak, így ez alkotja vizsgálatom alapját. Hogy jobban láthatóvá váljon az időbeli változás, a fent található névsort négy nagy csoportra osztottam. Az első csoportban a legrégebbi sírokat jelölöm, melyeknek eredetileg más nagyszalontai temetők adtak otthont. A második csoport tartalmazza azokat a személyeket, akiket a már újonnan megnyitott temetőben temettek el. Ez az 1924–1936 közötti időszak. A harmadik csoportban a középső években megjelent sírok találhatóak: 1937-től 1990-ig. A negyedik és egyben utolsó csoportban azon nyughelyeket sorolom fel, amelyek a 2000-es évek után kerültek a temetőbe. A sírokat azon a parcella-térképen jelölöm, amelynek eredeti kézzel készült vázlatrajzát a helyi temetkezési vállalkozó, Gyulai Sándor bocsátotta rendelkezésemre. A sírhelyek térképen való beazonosítása során megállapíthatóvá válik, hogy a fent felsorolt neves embereket milyen távolságra temették el a temető központjához viszonyítva.

A régi sírkertekből exhumált, majd az Aradi úti temetőben újratemetett személyek sírjai (6. kép):

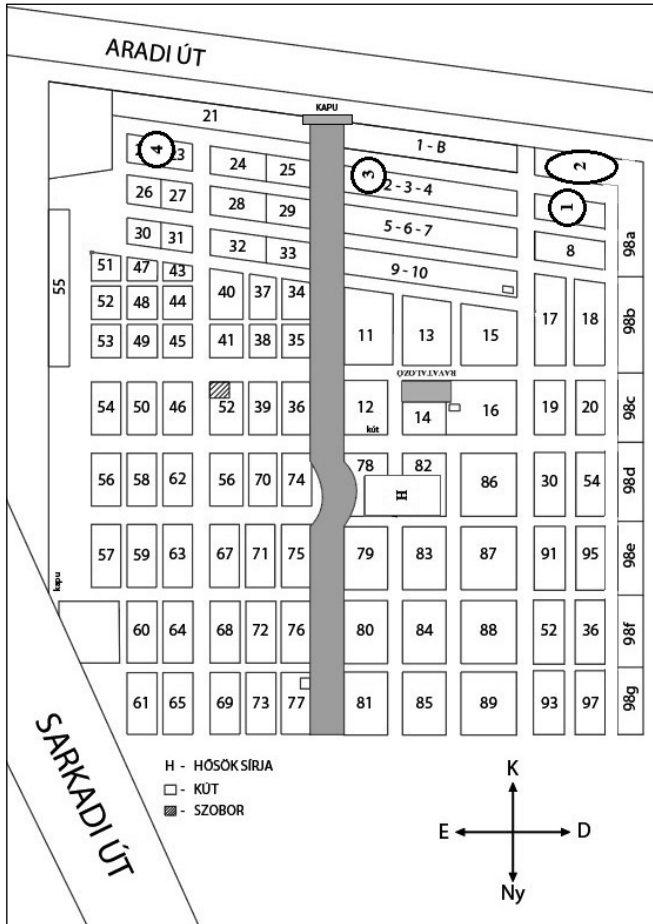
1. Arany Julianna: 1865.
2. Lovassy László: 1892.
3. Balogh László: 1902.
4. Rozvány György: 1902.
5. A Kemény család sírjai: 1913-1989.
6. Zilahy Lajos: 1905.
7. Nemzetes Gyula-Gyarmati Bereczky Imre: 1909.
8. Dr. Böszörményi Géza: 1912.
9. Az Ercsey család sírkertje: 1873-1898.

6. kép

Az új temető sírjai, 1924–1936 között (7. kép):

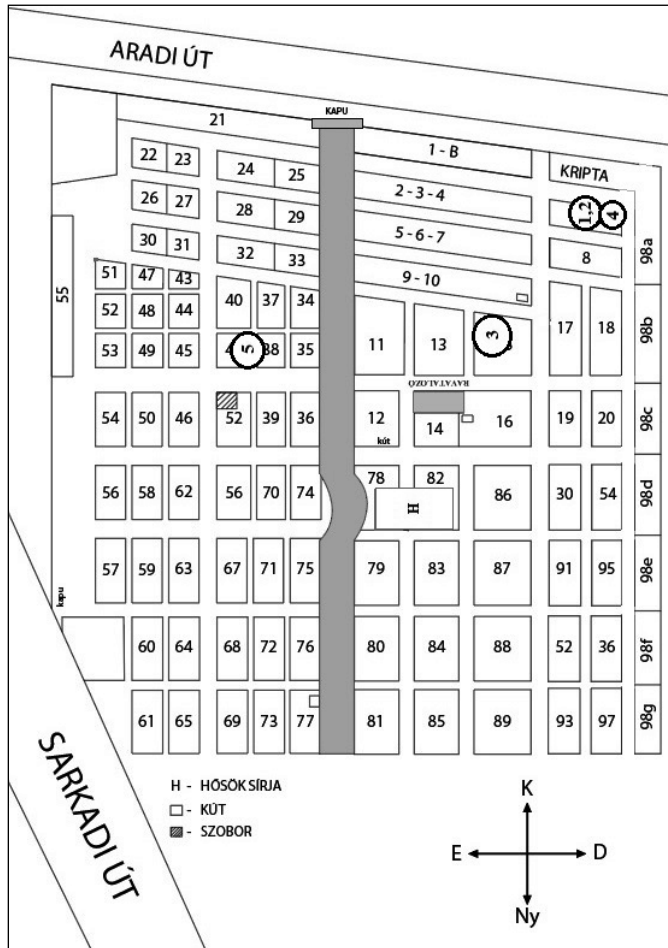
1. Vitkovszky Flórián: 1924.
2. A Pápay család sírai: 1924-2014.
3. Böszörményi Lajos: 1933.
4. Nagy Gyula: 1936.

7. kép

A középső időszakban megjelenő sírok, 1937-től 1990-ig (8. kép):

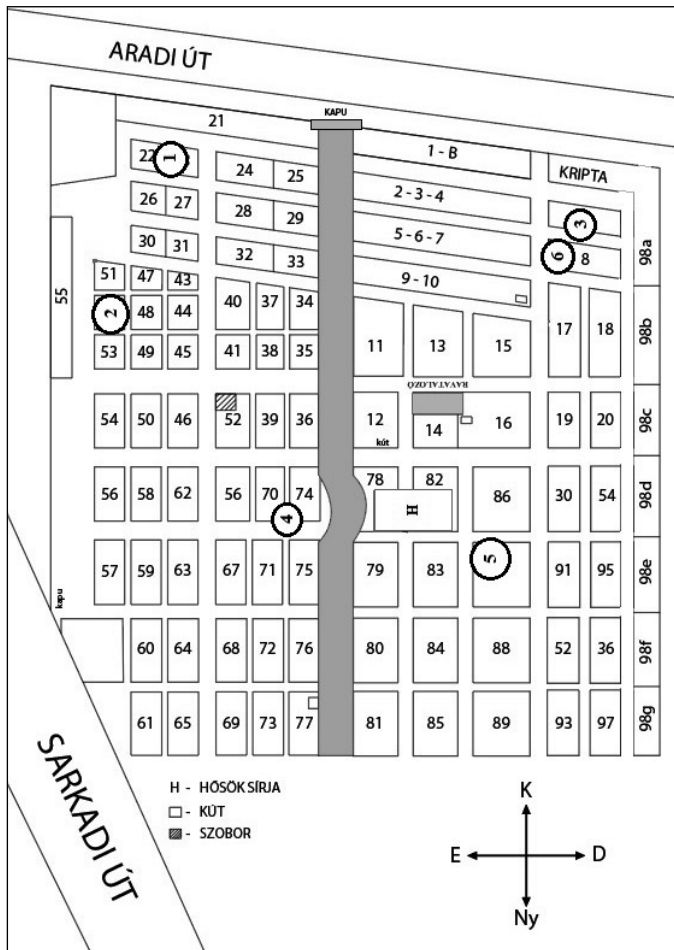
1. Bakator József: 1937.
2. Dr. Szabó János: 1972.
3. Kiss Mihály: 1981.
4. Pelok Benedek-Ferencz: 1990.
5. Talpoş Nicolae: 1990.

8. kép

A 2000 utáni sírok (9. kép):

1. Mados Mihály: 2002.
2. Vass Zoltán: 2004.
3. Sándor Péter: 2005.
4. Gábor Ferenc: 2006.
5. Mihoc Matei: 2017.
6. Domján Sándor: 2017.

9. kép

Összegzés:

A fenti térképeken egyértelműen kirajzolódik, hogy a műemléklistán szereplő sírok jelentős része a temető központi zónájába esik.

A legrégebbi nyughelyek, melyek exhumálás során kerültek az Aradi úti temetőbe, név szerint Arany Julianna, Lovassy László, Balogh László, Rozvány György, A Kemény család, Zilahy Lajos, Nemzetes Gyula-Gyarmati Bereczky Imre, Dr. Böszörményi Géza és az Ercsey család sírjai egytől-egyig a főkapu szomszédságában találhatók.

Az újonnan megnyílt sírkertbe helyezték végső nyugalomra Vitkovszky Flóriánt, Pápay Ferencet, Böszörményi Lajost és Nagy Gyulát. Bár mindannyiuk síremléke még mindig a főúton keresendő, meg kell jegyezni, hogy az emlékművek a főbejáratától kissé távolodni kezdtek. Az egyetlen, aki közvetlen a kapu vonzáskörébe esik, Böszörményi Lajos, aki Dr. Böszörményi Gézával szemben kapott végső nyughelyet. Nagy Gyula sírhelye az út északi, míg az egész Pápay család hantja a déli részén lelhető fel. Megjelenik az első katolikus papi sír, Vitkovszky Flóriáné. Ez után az összes katolikus pap ezen sírboltban kapja meg végső nyughelyét – s így a későbbiekben ez még két személlyel bővül 1937 és 1972-ben.

A középső időszakban Bakator Józsefet, Dr. Szabó Jánost, Kiss Mihályt, Pelok Benedek-Ferenczet és Talpoş Nicolae-t temették el. Bakator József Vitkovszky Flórián mellé került, Pelok Benedek-Ferencz pedig az ő szomszédságukba. Most jelenik meg az első kivétel, hiszen Talpoş Nicolae-t egész máshol kell keressük. Ő nyugatabbra, ha a kaputól számítjuk, akkor a hatodik parcella-sorban pihen. Kiss Mihály szecessziós kriptájával kapcsolatban egy kis érdekességre hívnám fel a figyelmet. Ő, bár nem a temető bejáratánál levő főút közelében nyugszik, mégis egy aránylag központi helyen található meg. Miképp is lehetséges ez? A válasz egyszerű: amint nőtt a temető területe, és fejlődött a város, egyre nagyobb szükség lett egy ravatalozóra. Ez 1978–1980 között fel is épült, ezzel egy második központot hozva létre a temetőben – hiszen a halottakat itt ravatalozták fel, és innen búcsúztatták. Ezáltal alkalmas lett arra, hogy a temető új, második centruma legyen.

Kiss Mihály nyughelye is a ravatalozónak a közelében keresendő, méghozzá az előtte kialakított parcellasorban, tehát nem esik távol a főhelyektől.

A 2000 után eltemetettek a következők: Mados Mihály, Vass Zoltán, Sándor Péter, Gábor Ferenc, Mihoc Matei, Domján Sándor. Mados Mihály, Sándor Péter és Domján Sándor egyértelműen a rangjukat figyelembe vevő helyekre kerültek. Ismét kivétellel találkozunk, hiszen Vass Zoltán sírhelye a temető legészakibb részén van, ha fentről számoljuk, a hatodik parcella-sorban. Gábor Ferenc hantja távol esik a főkaputól, viszont igen közel van a magyar hősök sírkertjéhez, mely az újonnan kialakult főúton helyezkedik el. Új főúton azt a kapuval szembeni széles utat értem, amely végighalad az egész temetőn. A fenti térképeken szürke színnel jelölöm. A sírkertbe látogatók általában ezt az utat használják tájékoztató pontként, szélessége és elhelyezkedése miatt. Ennek alapján Gábor Ferenc sírja, még ha nem is a temető központjában, de mindenképpen egy kiemelt helyen áll. Mihoc Matei sírhelye a ravatalozó közelében van, pontosabban ennek a háta mögött. Nyughelyének elhelyezését az ortodox felekezethez való tartozása határozza meg, hiszen a sírkert e részén többségben csak az ezen valláshoz tartozó elhunytakat temették el.

Összességében elmondható, hogy a 24 személy közül erős kivételt képez három, mégpedig Talpoş Nicu bokszoló, Vass Zoltán bokszedző, illetve Gábor Ferenc sírja.

A fenti eredmények tükrében megállapíthatjuk, hogy a nagyszalontai, társadalmilag megbecsült embereket eddig igyekeztek a rangjukhoz méltó helyre temetni, a sírkert központi zónájába, vagy ehhez közel. A Helyi Tanács általam vizsgált listája alapján 1990-ig egyáltalán nem, illetve az ez utáni időszakban is csak elvétve találunk kivételt. Ezáltal kijelenthető, hogy az ezen dokumentumban szereplő személyek megőrizték társadalmi rangjukat a haláluk után, a temetőben is. Érdekes még, hogy a nagyszalontai temető eredeti felosztása vallási alapú volt. Ez még a mai napig is beazonosítható. A legtöbb katolikus sír a temető déli, a reformátusok pedig az északi részén található. Később megjelentek az ortodox sírok a kápolna mögött, illetve a már nem vallási, hanem etnikai alapon elkülönített

roma sírok, a nyugati és délnyugati legszélső részben. A maroknyi nagyszalontai zsidóság a temető mellett, külön területen temetkezett. Ezt a vallási alapú temetkezési rendet sokszor még a mai napig követik, viszont mivel a temető egyre jobban telítődik, lassan-lassan keverednek a vallások, a társadalmi rangok, a nemzetiségek. Néhol a fenti sírok esetében is megállapítható a vallási alapú elosztás. Arany Juliska, Böszörményi Lajos, Dr. Böszörményi Géza, Lovassy László, Zilahy Lajos az északi református részen, a katolikus papok - Rozvány György a déli, katolikus részen, míg Mihoc Matei az ortodox részen nyugszik.

Megjegyzendő, hogy a tanulmány alapját adó névsor egy igen szűk keresztmetszet a temető népességéhez képest, viszont hozzávetőlegesen teljesnek mondható, hiszen felsorolja az igazán elismert és megbecsült nagyszalontai embereket. Emellett fontos még kiemelni, hogy a sírkert is véges hellyel rendelkezik, így egyre kevesebb esetben van lehetőség szabadon kiválasztani a nyughelyet. Az idő telével egyre inkább keverednek a vallások, rangok, nemzetiségek, létrehozva ezzel azt a természetes és folyamatos változást a temetőben, melyet a világ dolgaiban is felfedezhetünk.

Források és irodalom

Kézírtos források

A Nagyszalontai Polgármesteri Hivatal Irattára

Építészeti emléklista

Lista monumentelor istorice și de arhitectură din Cimitirul Salonta. (A szalontai temető történelmi és építészeti emlékeinek listája.) La HCLMS nr. 108., ANEXA nr. 4, 2019. június 28. <https://salonta.net/ro/hotarari/28-iunie-2019/>
(Utolsó letöltés: 2023. június 25.)

Helyi Tanács névsora

Lista privind personalitățile marcate ale localității Salonta cărorali se atribuie locuri de înhumare gratuite pe veci, prin Hotărâre a Consiliului Local. (Nagyszalonta kiemelkedő alakjainak névsora, akik a Helyi Tanács határozatával örökre szabad temetkezési helyeket kapnak.) La HCLMS nr. 257., ANEXA nr. 1, 2019. december 12. <https://salonta.net/wp-content/uploads/Anexa-HCLMS-257-Lista.pdf>
(Utolsó letöltés: 2023. február 8.)

Szakirodalom

Andor 2012.

Andor Irén: A sportban elért sikereink. In: Carte centenar 2012. Kiss Mária – Mészár Julianna – Nagy, Zoe. Salonta, 2012. 19.
<https://docplayer.hu/4042245-Kiss-erno-nagy-zoltan-tamas.html>
(Utolsó letöltés: 2023. június 9.)

Bisztray – Király 1961.

Bisztray Gyula – Király István: Mikszáth Kálmán összes művei. Bp., 1961.
https://szovegtar.iti.mta.hu/site/assets/files/24701/mkom26-l3-mikszath_1961a-3.pdf (Utolsó letöltés: 2023. június 8.)

Böszörményi 1906.

Böszörményi Lajos: Vallás. In.: Nagyszalonta 1616–1906. Szerk. Dr. Móczár József. Nagyszalonta, 1906. 98–117.

Dancs 1989.

Dancs Mária: A magyar reformkor elfeledett csillaga – Lovassy László. Honismeret, 17. (1989) 3. 30–31. https://epa.oszk.hu/03000/03018/00086/pdf/EPA003018_honismeret_1989_03_030-031.pdf

(Utolsó letöltés: 2023. június 10.)

Dánielisz 1999.

Dánielisz Endre: Nagyszalonta városismertető. Nagyvárad, 1999.

(Partiumi füzetek 4.)

Dánielisz 2003.

Dánielisz Endre: Miként vált Kossuth Ferenc magyar állampolgárrá? Honismeret, 31. (2003) 4. 72-73. https://epa.oszk.hu/03000/03018/00175/pdf/EPA03018_honismeret_2003_04.pdf (Utolsó letöltés: 2023. június 12.)

Dánielisz 2013.

Dánielisz Endre: Nagyszalonta sírkertjei. Nagyszalonta, 2013.

Dánielisz – Mikló 1992.

Dánielisz Endre – Mikló Ferenc: Nagyszalonta református temploma.

Nagyvárad, 1992.

Dukrét 1999.

Dukrét Géza: Hol sírjaink domborulnak. Partiumi temetők. Nagyvárad, 1999.

(Partiumi füzetek 7.)

Dukrét 2005.

Dukrét Géza: Emlékművek, emléktáblák Bihar megyében. Nagyvárad, 2005.

(Partiumi füzetek 35.)

Jung 2022.

Jung, Carl Gustav: Az archetípusok és a kollektív tudattalan. Bp., 2022.

Koszorús – Dánielisz – Mikló 2011.

Koszorús Erzsébet – Dánielisz Endre – Mikló Ferenc: A nagyszalontai református templom története és Nagyszalonta képekben. Nagyszalonta, 2011.

Kunt 1981.

Kunt Ernő: A halál tükrében. Bp., 1981.

Kunt 1975.

Kunt Ernő: A magyar népi temetők szemiotikai elemzése. In: A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XIII–XIV. Szerk. Szabadfalvi József. Miskolc, 1975. 475–508.

Kunt 1983.

Kunt Ernő: Temetők népművészete. Bp., 1983.

Makai 2019.

Makai Zoltán: Szemelvények Nagyszalonta ipartörténetéből. Nagyvárad, 2019. (Partiumi füzetek 89.)

Magyari 2016.

Magyari Sára: Hatalmi játszmák a temetőben. In: A hatalom jelei, képei és terei. Szerk. Szirmai Éva – Tóth Szergej – Újvári Edit. Szeged, 2016. 275–286.

Magyari 2017.

Magyari Sára: Multikulturalitás a temetőben. In: Multikulturalitás. kultúraköziség a tudományban, művészetekben, médiában, mindennapokban. Szerk. Balázs Géza – Mínya Károly. Bp., 2017. 157–171.

Nagy – Kakucsí 2008.

Nagy Klára – Kakucsí Géza: Mados Mihály. In: Pedagógusok arcképcsarnoka. Szerk. Ungvári János. Debrecen, 2008. 146–147. <http://www.kspe.hu/data/pa/PA-2008.pdf> (Utolsó letöltés: 2023. június 16.)

Pálfi 2020.

Pálfi József: Királyhágómelléki református egyházkerület. Alakuló közgyűlések. In: Hagyomány, Identitás, Történelem 2019. Szerk. Kiss Réka – Lányi Gábor. II. köt. Bp., 2020. 39–54. (Reformáció Öröksége 3/2.) https://htk.kre.hu/images/doc/kiadvanyok/reformacio-oroksege/HIT_2019_2_sz_1020.pdf (Utolsó letöltés: 2023. június 11.)

Rugonfalvi 1940.

Rugonfalvi Kiss István: A nemes székely nemzet képe. Debrecen, 1940.

Sáfrán 1960.

Sáfrán Györgyi: Arany János és Rozvány Erzsébet. Bp., 1960.

Vaderna 2020.

Vaderna Gábor: Honnan és hová? Arany János és a nagyszalontai hagyomány. Bp., 2020.

Sajtótermékek

Átadás 2021.

Átadták a felújított hősi parcellát. Szalontai Napló, 28. (2021) 70. 2021. szept. 17. 1.

Bakator 1937.

Bakator József gyászjelentése. Szarvasi Közlöny, 15. (1937) 26. 1937. június 27. 2. https://epa.oszk.hu/02700/02700/00222/pdf/EPA02700_szarvasi_kozlony_1937_026.pdf (Utolsó letöltés: 2023. június 10.)

Balázs 2016.

Balázs Anita: A fametszetek mestere. Biharország, 8. (2016) 221. 18–19. <https://www.biharmegye.ro/index.php?oldal=iras&id=2045> (Utolsó letöltés: 2023. június 3.)

Dr. Szabó Zoltán 2015.

Dr. Szabó Zoltán: Visszatekintés... 25 esztendővel ezelőtt jött létre a Túrkeve–Nagyszalonta közötti testvérvárosi kapcsolat. Túrkeve újság, 26. (2015) 1. 5. http://turkevemik.hu/wp-content/uploads/2015/01/2015_01januar.pdf (Utolsó letöltés: 2023. június 12.)

Székely 1917.

Dr. Székely József: Április 1-én megnyílik az új köztemető – Értekezlet az új temető szabályrendelet ügyében. Szalontai Lapok, 29. (1917) 38. 1917. február 17. 1.

Szabó 1973.

Halottaink. Szolgálat, 18. (1973) 2. 98–108. https://epa.oszk.hu/03500/03584/00018/pdf/EPA03584_szolgalat_18_1973_2_098-108.pdf (Utolsó letöltés: 2023. május 23.)

Internetes hivatkozások

Balázs 2019.

Balázs Anita: Versennyel emlékeztek a karatemesterre. <https://www.biharmegye.ro/index.php?oldal=iras&id=1592> (Utolsó letöltés: 2023. június 20.)

Bihon 2014.

„Un pugilist cum n-a avut Bihorul”. <https://www.bihon.ro/stirile-judetului-bihor/un-pugilist-cum-n-a-avut-bihorul-318004/> (Utolsó letöltés: 2023. június 22.)

Böszörményi 2012.

100 éve hunyt el Böszörményi Géza tanár.

http://www.hirosnaptar.hu/index.php?oldal=cikk&cikk=naprol_napra_2012_julius_-_augusztus (Utolsó letöltés: 2023. június 3.)

Ercsey család sírkertje öt sírkövel.

https://mandadb.hu/tetel/592491/Az_Ercsey_csalad_sirkertje_ot_sirkovel
(Utolsó letöltés: 2023. június 6.)

Gábor Ferenc szócikk.

<https://kriterion.ro/glossary/gabor-ferenc-1991-2017/>
(Utolsó letöltés: 2023. június 15.)

Horváth 2019.

<https://jarodbarber.blogspot.com/2019/05/tour-de-romania-4-nagyszalonta-salonta.html> (Utolsó letöltés: 2023. június 13.)

Kemény zseton.

<http://www.zsetongaleria.hu/displayimage.php?pid=501&lang=russian>
(Utolsó letöltés: 2023. június 20.)

Kozák 2013.

Kozák Péter: Balogh László. <https://www.nevpont.hu/palyakep/balogh-laszlo-0efe3> (Utolsó letöltés: 2023. június 4.)

Kozák 2021.

Kozák Péter: Zilahy Lajos, literáti. <https://www.nevpont.hu/palyakep/zilahy-lajos-44e76> (Utolsó letöltés: 2023. június 21.)

Kucsera 2021.

Kucsera Sándor: A temető-kép és az emlékezés kapcsolata a társadalom rendszerében. https://btk.kre.hu/images/scholia/2021/Scholia-1-017-026-Kucsera-A_temeto-kep.pdf (Utolsó letöltés: 2023. február 18.)

Kunt 2005.

Kunt Ernő: Az utolsó átváltozás. A magyar parasztság halálképe. Bp., 2005.
<https://mek.oszk.hu/04800/04830/html/> (Utolsó letöltés: 2023. március 8.)

MÉL

Magyar Életrajzi Lexikon 1000–1990. Főszerk. Kenyeres Ágnes. <https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html> (Utolsó letöltés: 2023. június 15.)

Obeliszk 2009.

Obeliszk-avatás Nagyszalontán a magyar honvédek emlékére.

<http://archivum2.szabadsag.ro/szabadsag/servlet/szabadsag/template/article%2CPArticleScreen.vm/id/22416> (Utolsó letöltés: 2023. június 10.)

Oláh-Gál 2017.

Oláh-Gál Róbert: Arany János és a Rozvány család. (3). <https://www.e-nepujzag.ro/articles/arany-janos-es-rozvany-csalad-3> (Utolsó letöltés: 2023. június 12.)

Patócs 2018.

Kész a leltár: emlékezzünk Domján Sándorra!

<https://www.erdon.ro/bihar-hirei/2018/07/kesz-a-leltar-emlekezzunk-domjan-sandorra> (Utolsó letöltés: 2023. június 10.)

Petrache.

Petrache, Sorin: Cinste și onoare eroilor neamului românesc. <https://www.ovidan.ro/?p=articles.details.12433> (Utolsó letöltés: 2023. június 5.)

Talpoș.

Nicolae Talpoș.

<https://www.olympedia.org/athletes/7948> (Utolsó letöltés: 2023. június 20.)

Social mobility beyond the grave

He is secretive; he doesn't say a word; we don't learn anything from him, or in other words, he is „silent as the grave,” as we used to say. Have you ever wondered how pertinent this expression is? Let's take a look at it from a slightly different angle. Although not so many of us may think about it, the cemetery speaks to us. We can read signs and information directly from the graves themselves. Its walkways and parcels tell us tales about the people and social classes of the settlement. This study focuses on the present and former cemeteries of Nagyszalonta in light of the above considerations.